

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Ингрид Симеонова Шикова – Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Политически науки 3.3 – Европеистика – Политики на Европейския съюз

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност 05.02.10 „Световно стопанство и международни икономически отношения (европейска интеграция)” в УНСС

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №330/21.02.2022г. на Зам.Ректора по НИД и МС на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Силвия Драганова Тодорова-Петкова

Тема на дисертационния труд: „ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОХЕЗИОННАТА ПОЛИТИКА НА ЕС ВЪРХУ РЕГИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ В БЪЛГАРИЯ“

Рецензията е разработена в съответствие с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в УНСС и със стандарта за формата и съдържанието на рецензиите и становищата при провеждане на публична защита на дисертационни трудове за придобиване на образователна и научна степен доктор в УНСС.

1. Информация за дисертанта

Силвия Петкова е завършила бакалавърска програма, специалност

„Международни икономически отношения“ в Международното висше бизнес училище – Ботевград и магистърска програма по специалност „Международен бизнес и мениджмънт“ в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов. Обучава се по докторска програма към катедра „Международни икономически отношения и бизнес“/факултет „Международна икономика и политика“ на УНСС по научна специалност „Световно стопанство и Международни икономически отношения (европейска интеграция)“ съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 886/14.03.2015 г. Обучението е осъществено в редовна форма през периода март 2015 г. – юли 2017 и задочна от юли 2017 до февруари 2022 г. Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „МИО и бизнес“ при УНСС – София на 03.02.2022 г. Отчислена е с право на защита с решение на Катедрения съвет на катедра „МИО и бизнес“ (Протокол № 391/03.02.2022 г.) и решение на Факултетния съвет на факултет „Международна икономика и политика“ (Протокол №5/15.02.2022 г.). Дисертационният труд е насочен за защита пред научно жури със Заповед №330/21.02.2022г. на Зам.Ректора по НИД и МС на УНСС.

След преминаването към задочна докторантура, Силвия Петкова работи като Проектен координатор в Сдружение „Българска асоциация по водите“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

• Обем и структура

Дисертационният труд на Силвия Тодорова-Петкова е в общ обем от 241 страници, от които 173 страници текст, 22 страници използвана литература (210 източника, от които 112 на български език, 97 на английски език и 1 на руски език), 35 страници приложения (3 приложения). Останалите страници се отнасят до съдържание, списък на съкращения, списък на фигури.

Дисертацията е структурирана в увод, три глави и заключение.

В увода е аргументирана мотивацията на докторантката за избора на темата на дисертацията, посочена е актуалността и важността на проблема. Формулирани са целите и конкретните задачи на изследването. **Основната цел** на дисертационния труд да се използват теоретични и емпирични методи на анализ и синтез, за да се даде отговор на въпроса дали кохезионната политика на ЕС води до съществено намаляване

на регионалните социално-икономически различия в България или тя засега не влияе в достатъчна степен върху тях.

Формулирани са редица конкретни задачи на изследването – да се изследва кохезионната политика на ЕС както на теория, така и на практика; да се изследват регионалните икономически различия в ЕС и България; да се разработят инструменти за оценка на въздействието на кохезионната политика на ЕС върху регионалните различия; да се измерят регионалните различия в България и да се направи сравнителен анализ на получените резултати; да се формулират изводи за теорията и конкретни практически препоръки.

Формулирани са работна теза и две работни хипотези. Посочена е методическата основа на изследването. Изброени са и ограниченията, които авторът си поставя – времеви, както и ограничения относно използваните индикатори.

Първа глава „Кохезионната политика на Европейския съюз и нейното регионално измерение“ започва с анализ и изясняване на термина „кохезия“, след което се съсредоточава върху прегледа на кохезионната политика от зараждането ѝ в Европейската икономическа общност до съвременното ѝ развитие. В тази глава е направен преглед на академичната литература по темата за кохезионната политика в европейската интеграция. Главата завършва с изводи.

Втората глава „Реализиране на кохезионните мерки през периода 2007-2020 г. и въздействието им върху регионалните социално-икономически различия у нас“ е посветена основно на прилаганите кохезионни мерки през двата планови периода на многогодишните финансови рамки 2007-2013 г. и 2014-2020 г. Този глава съдържа и разсъждения относно оптималното развитие на регионалната икономика, както и по дискуссионните въпроси относно причините за запазващите се различия и ефектите от тях. В края на главата са формулирани съответните изводи.

В третата глава „Количествена оценка на ефектите от кохезионните мерки върху социално-икономическите различия“ е осъществена количествена оценка на различията на национално ниво между държавите членки въз основа на приложената методология спрямо избрани индикатори, отнасящи се до икономическата, социална и териториална кохезия между шестте български района за планиране. В края на трета глава са направени изводи от проведеното емпирично изследване.

Дисертационният труд завършва със заключение, обобщаващо анализите и постигнатите резултати. Потвърдена е едната от работните хипотези.

- **Важност и актуалност на проблема**

Известна е визията на Жак Делор, според която интеграционите политики трябва да се осъществяват около три важни елемента: „конкуренция, която стимулира, сътрудничество, което заздравява, и солидарност, която обединява“. Кохезионната политика е най-яркия израз на тази солидарност, но винаги е стоял въпросът дали тя наистина обединява. Не е ли точно кохезионната политика илюстрация на напреженията между солидарност и отговорност, на противоречията при определяне на бюджета на Европейския съюз, както и на неосъществения, макар и записан в основните договори, стремеж за преодоляване на социално-икономическите различия. Кохезионната политика е една от най-изследваните и най-обсъжданите политики в евроинтеграционния процес. И всеки изследовател на кохезионната политика се сблъсква с нейните предизвикателства – комплексност, особености на практическото ѝ прилагане, различаващите се местни условия и цели, различните инструменти и сфери на тяхното прилагане. Именно поради тази комплексност, изследванията за кохезионната политика използват различни подходи, преследват различни цели, дори водят до различни резултати и изводи.

Посочвайки всичко това, искам да подчертая, че макар и бидейки често в полезрението на изследователите, кохезионната политика може да бъде разглеждана от различни перспективи и с различни изследователски цели. В този смисъл, Силвия Петкова е намерила своя творчески ъгъл, от който анализира кохезионната политика. България вече 15 години членува в Европейския съюз. Неминуемо стои въпросът – какъв е резултатът? Като елемент на този въпрос стои подвъпросът успя ли България да преодолее с помощта на кохезионната политика регионалните икономически различия в страната. Всяко изследване, всеки анализ по тази тема е важен и актуален, особено, когато се осъществява от независими изследователи.

Възникват и редица въпроси, които са свързани преди всичко с избора на модела на бъдещото развитие на европейската интеграция и за нейното проявление в България. Отговорите на тези въпроси в съвременните условия са сложни и

нееднозначни, а това обуславя и важността и актуалността на проблема, изследван в рецензираната дисертация.

- **Формулиране на целта, задачите, обекта, предмета и основната теза на дисертационния труд**

В увода се съдържат елементите, необходими за изясняване на целта, задачите, обекта, предмета и основната теза на дисертационния труд. Формулираната теза, че след като целта на кохезионната политика е да намали социално-икономическите различия, тя осъществява тази своя цел и в България. Всъщност, съчетаването на тази теза, с две противоположни работни хипотези е в основата на проведеното изследване. Доказването на втората хипотеза в рамките на изследването, че кохезионната политика на ЕС засега не влияе в достатъчна степен върху регионалните социално-икономически различия в България на практика отхвърля тезата за очакваното ѝ въздействие в съответствие с нейните цели.

Що се отнася до формулировката на целта на дисертационното изследване, то тя е доста амбициозно формулирана – не само да се даде отговор на посочените две хипотези, но с това да се подпомогнат компетентните институции и органи при разработването и прилагането на кохезионните мерки у нас, а в един по-широк план и в целия Европейски съюз. Като имам предвид многобройните изследвания, които се правят по този въпрос, както на европейско, така и национално равнище в държавите членки, то едва ли можем да очакваме, че компетентните институции ще бъдат подпомогнати именно чрез осъществяването на целта на този труд. Похвално би било, ако това се случи и «се намалят социално-икономическите регионални различия у нас, а чрез обмен на добри практики и в останалите държави-членки», както очаква докторантката.

Определени са и конкретните задачи, които следва да бъдат изпълнени. Като обект на изследването са посочени шестте български планови района (NUTS 2). Посочен е и предметът на изследването - измерването и оценката на въздействието на кохезионните мерки на ЕС върху социално-икономическите различия между регионите в България, като се уточнява разбирането за «кохезионни мерки». Тук може да се спори по въпроса дали формулировката, че „кохезионни мерки“ са мерките, финансирани от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионния фонд

(КФ) и Европейския социален фонд (ЕСФ) е възможно най-точната, но поне е ясно разбирането, което докторантката прилага при своето изследване.

- **Използвана научна литература**

Както беше споменато по-горе, в използваната литература са посочени 210 източника, от които 112 на български език, 97 на английски език и 1 на руски език. За дисертационния труд са използвани както академични източници, така и статистически данни, документи, Интернет източници. За по-добра систематизация на източници би било подходящо отделно да са посочени интернет източниците, официалните документи, източниците на статистически данни. Вместо да се посочва като източник интернет страницата на Европейската комисия за съответните фондове, по-добре е да се цитират регламентите, които регулират тези фондове, тъй като именно те са официалните документи.

3. Оценка на дисертацията и получените научни и научно-приложни резултати

Представеният за рецензиране дисертационен труд отговаря на законовите изисквания – той е свидетелство, че авторът притежава познания по темата за кохезионната политика на Европейския съюз, познава теорията и академичната литература в изследваната област и демонстрира способност за осъществяване на научни и приложни изследвания.

В първа глава авторката изяснява понятието „кохезия“, основно от гледна точка на европейската интеграция, посочва неговото тълкуване от редица автори, както и наличието му в официални документи на Европейския съюз. Направен е подробен обзор на развитието на кохезионната политика. Открити са периоди в нейното развитие, както и причините за необходимостта от такава интеграционна политика. Подробно са описани целите на тази политика през различните ѝ периоди. В същата глава са анализирани три индикатора за измерване на различията в икономически, териториален и социален аспект с цел да се дадат примери и аргументи за ефектите от провеждането на кохезионната политика на ЕС. При измерването на трите показателя е използвана формулата за средно отклонение. Подробно са описани фондовете, чрез

които се финансира кохезионната политика, както и цялата процедура по прилагане на кохезионната политика, определянето на приоритетите, съставянето на необходимите стратегически документи, съгласуването им с Европейската комисия. Разгледано е и понятието „регион“ в смисъла на неговото използване в кохезионната политика, обяснена е системата NUTS.

Разгледана е академичната дискусия на теоретично ниво относно моделите за оптимално регионално развитие. В края на този преглед докторантката задава няколко въпроса, но липсва нейното мнение по тези многобройни теории и академични дискусии.

Прегледът на основните кохезионни мерки в България през периода 2007-2013г. и 2014-2020г. се основава върху данните от ИСУН и създава общата картина на прилагането на кохезионната политика в двата програмни периода от началото на членството на България в ЕС. Подробно са описани оперативните програми, техните цели и средствата, с които са разполагали за тяхното осъществяване. Но по-голям интерес представляват направеното сравнение на състоянието на регионите по някои индикатори в началото и в края на разглеждания период, анализът на резултатите от прилаганите кохезионни мерки и открояването на проблемите при прилагането на оперативните програми. Докторантката се е позовала основно на докладите на Министерския съвет. Направени са аналитични изводи относно нарастването на регионалните различия в България.

В дисертацията е представена методологията, по която е направено измерването на различията и е извършена количествената оценка. Грижливо е подхотено към емпиричното изследване, което е и основният принос на дисертацията. Логично е формулирано заключението, че проведеното изследване доказва валидността на едната от двете хипотези, а именно, че на сегашния етап кохезионните мерки провеждани у нас не са довели до намаляване на регионалните различия.

В заключение, общото впечатление е, че докторантката има необходимите знания по темата на дисертацията, умения да анализира, да прави заключения.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам приносите, посочени в автореферата. Както вече посочих, като приносни могат да бъдат разглеждани изводите от емпиричното изследване,

оригиналната визуализация чрез фигури на резултатите от приложената методология. Приносите на докторантката са по-скоро в научно-приложното поле. Не бих се съгласила, че анализът на причините за възникването и на етапите в развитието на Кохезионната политика на ЕС, както и на значението ѝ за интеграционния процес е научен принос на докторантката. То е полезно за логиката на дисертацията и необходим образователен елемент, но по своята същност не е приносно – има многобройни публикации, които вече са го направили.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Силвия Петкова има четири публикации, свързани с темата на дисертацията. Три от тях са доклади, представени на международни конференции и публикувани в издания на УНСС - (едната от тях е на английски език). Четвъртата публикация е научна статия в сп. „Народностопански архив“ , посветена на проблемите пред сближаването на плановете райони в България.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертацията, подготвен е грижливо и дава представа за дисертационния труд, неговите цели, задачи и резултати.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към всеки дисертационен труд е възможно да бъдат отправени критични бележки. Предварително правя уговорката, че те са добронамерени и целят да предизвикат размисъл по повдигнатите въпроси. Право на автора е да ги приеме или да не се съгласи с тях.

Изследването страда до известна степен от недостатъчно очевидни логически връзки между теоретичната и доказателствена част, особено във втората глава. Трудно се откроява мнението на докторантката, след направените прегледи и обзори. Не става ясно коя е теорията, която подкрепя докторантката и върху която ще бъде построена дисертацията и кое е определението за кохезия, според нея. Не става ясно какви точно са факторите за тази периодизацията на кохезионната политика - посочените периоди са по-скоро програмните периоди, определени от многогодишните финансови рамки. Би било добре да има и по-ясна обосновка на използваните индикатори – защото точно тези е избрала докторантката. Не е изяснено как и защо индикатор *„Население, включено към събиране на отпадъчни води и система за обработка“* може да се

използва за оценка на териториалната кохезия. Не е ли подходящо да се включат индикатори, които са свързани със съвременното развитие?. В това отношение, много полезен би бил Осмият доклад на Европейската комисия за икономическата, социалната и териториалната кохезия.

Има и някои твърдения, по които може да се спори – например, дефиницията на понятието “кохезионна мярка” като всяка мярка, която се *“финансира от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионния фонд (КФ) и Европейския социален фонд (ЕСФ)”*. Въпросът за границите на кохезия и липсата на такива също е спорен.

Може да се спори и по извода, че „акцентът на кохезионните мерки следва да бъде върху регионалното ниво на развитие, тъй като това дава възможност на по-напредналите икономики в ЕС да получат подкрепа за догонващото развитие на техни региони с по-ниски от средните за Съюза показатели“. Дискусионен е въпросът дали изобщо държавите с напреднали икономики, тоест богатите държави, следва да получават финансови средства по линия на кохезионната политика.

Имам и някои конкретни бележки: На стр.45 се казва, че вторият показател, който ще бъде разгледан е свързан с „Хората, застрашени от бедност или социално изключване **като % от БВП**“. Предполагам, че това е неволна грешка. На стр. 47 се твърди, че всяка държава членка изготвя своя стратегическа рамка – това се случваше в плановия период 2007-2014г., за периода 2014-2020г., държавите членки изготвят Споразумения за партньорство, което докторантката е отбелязала в раздела, отнасящ се за 2014-2020г.

С тези бележки и препоръки бих искала да подпомогна бъдещите научни търсения и практически начинания на докторантката, която се е заела с една сложна и динамична изследователска област, изискваща непрекъснати и систематични усилия.

8. Заключение

Представената за рецензиране дисертация отговаря на изискванията за присъждане на образователна и научна степен “доктор”. Дисертационният труд на Силвия Петкова е завършено изследване, основано на познаване на тематиката, на академичната литература и на официалните документи в сферата на кохезионната политика. Изследването е осъществено добросъвестно, цитирани са използваните източници. Дисертационният труд показва образователната и научната осведоменост на докторантката Силвия Петкова.

Въз основа на положителната оценка, посочените достойнства и конкретните приноси на дисертационния труд **„ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОХЕЗИОННАТА ПОЛИТИКА НА ЕС ВЪРХУ РЕГИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ В БЪЛГАРИЯ“** подкрепям присъждането на образователна и научна степен “доктор” на Силвия Драганова Тодорова-Петкова.

12 март 2022г.

София

проф.Ингрид Шикова